

‘નિયમસાર’ ગાથા-૧૨૫.

વિરદો સવ્વસાવજ્જે તિગુત્તો પિહિદિંદિઓ ।
તસ્સ સામાઙ્ગં ઠાઙ્ગે ઇદિ કેવલિસાસણે ॥૧૨૫॥
સાવદંવિરત, ત્રિગુપ્ત છે, ઇન્દ્રિયસમૂહ નિરુદ્ધ છે,
સ્થાયી સામાયિક તેહને ભાખ્યું શ્રી કેવળીશાસને. ૧૨૫.

સામાયિક કોને કહીએ? એ તો સામાયિક કહો, પ્રાયશ્ચિત્ત કહો, કાયોત્સર્ગ કહો, ધર્મધ્યાન કહો, સમકિત દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર કહો, બધી એક જ વાત. નામ જુદા જુદા પાડીને વિસ્તાર કર્યો. સામાયિક.

ટીકા :- ‘અહીં (આ ગાથામાં), જે સર્વ સાવદં વ્યાપારથી રહિત છે...’ આહાહા...! બહારના પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયોના સાવદં વ્યાપારે ઘેરો ઘાલ્યો છે. એમાંથી નવરો થાતો નથી. આહાહા...! પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયથી, સાવદં એટલે વ્યાપારથી રહિત છે. ‘જે ત્રિગુપ્તિ વડે ગુપ્ત છે...’ આહાહા...! આ બાજુથી નિવૃત્તિ અને આમ અંતરમાં મન-વચન-કાયા એનાથી આત્મામાં ગુપ્ત કરવું. મન-વચન-કાયાથી આત્મામાં ગુપ્ત થવું. મન-વચન-કાયાની ક્રિયા એ પણ કાંઈ સામાયિકની નથી. આહાહા...! ‘અને જે સમસ્ત ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારથી વિમુખ છે...’ પાંચેય ઇન્દ્રિયોનો જે વેપાર... આહાહા...! બોલવું, સાંભળવું, જોવું, સુંઘવું, સ્પર્શવું એવા પાંચેય ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારથી વિમુખ છે. ‘તે મુનિને...’ એવા મુનિને ‘સામાયિકવ્રત સ્થાયી છે...’ સ્થાયી એટલે સાચું છે. એનું સામાયિક સાચું છે. ‘એમ કહ્યું છે.’

‘અહીં (આ લોકમાં) જે એકેન્દ્રિયાદિ પ્રાણીસમૂહને કલેશના હેતુભૂત સમસ્ત સાવદંના

* વ્યાસંગ = ગાઢ સંગ; સંગ; આસક્તિ.

વ્યાસંગથી વિમુક્ત છે,...' જે પ્રાણી એકેન્દ્રિય, બેઇન્દ્રિય, ત્રણેન્દ્રિય, ચોઇન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય. એવા પ્રાણીનો સમૂહ જે ઢગલો... આહાહા...! એના 'ક્લેશના હેતુભૂત...' એ જીવોને ક્લેશનું કારણ એવો 'સમસ્ત સાવદના વ્યાસંગ...' સાવદનો સંગ, ગાઢ સંગ, આસક્તિ એનાથી 'વિમુક્ત છે,...' આહાહા...! એકેન્દ્રિય આદિ પાંચ ઇન્દ્રિય. પોતાની પાંચેય ઇન્દ્રિયથી નિવૃત્ત અણીન્દ્રિયમાં જા. ત્યારે સામાયિક થાય છે. ઇન્દ્રિય તરફના વલણમાં સામાયિક થતી નથી. આહાહા...! એક તો સાવદ તરફના વલણમાં સામાયિક થતી નથી. બીજું ઇન્દ્રિયના વિષયોના વલણમાં સામાયિક થતી નથી. આહાહા...! સાવદથી પણ નિવૃત્તિ થવી અને પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયના ઘેરાના... ચારે કોર વિષયનો ઘેરો. આ રૂપ, આ વર્ણ, આ ગંધ, આ ખાવું, રસ, ને સ્પર્શ. આહાહા...! એ પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયથી વિરક્ત થવું. છે? આહાહા...!

સમસ્ત ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારથી મુક્ત છે. ઇન્દ્રિયનો વેપાર જ જેને નથી. જેને ઇન્દ્રિયનો વેપાર છે જ નહિ એ મુનિને સામાયિક વ્રત છે. આહાહા...! આવા મુનિને સામાયિક વ્રત છે. સામાયિક નામ ધરાવે. અહીં તો આઠ વર્ષની છોકરી સામાયિક કરીને બેસે. બે સામાયિક, પાંચ સામાયિક કરે એને લોકો પછી કાંઈક રૂપિયો-બે રૂપિયા આપે. થઈ ગઈ સામાયિક. દેનારને ધર્મનું અનુમોદન આવ્યું. આહાહા...! એકે એક વાત ખોટી છે. આત્મા અંદર પ્રભુ પૂર્ણાંદનો નાથ, એની સન્મુખમાં ગયા વગર સ્થિરતા થતી નથી અને સામાયિક થતી નથી. આહાહા...!

'એકેન્દ્રિયાદિ પ્રાણીસમૂહને ક્લેશના હેતુભૂત સમસ્ત સાવદના વ્યાસંગથી વિમુક્ત છે,...' 'ગાઢ સંગ;...'. વ્યાસંગનો અર્થ કર્યો છે. એકલો સંગ નથી લીધો, વ્યાસંગ. વ્યાસંગ એટલે 'ગાઢ સંગ; સંગ; આસક્તિ.' આહાહા...! 'પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત કાય-વચન-મનના વ્યાપારના અભાવને લીધે...' આહાહા...! સાવદયોગથી નિવૃત્તિ, પાંચ ઇન્દ્રિયોના વલણથી નિવૃત્તિ અને મન-વચન-કાયાના વલણથી પણ નિવૃત્તિ. આહાહા...! આ બાજુ અંદર ઢળે. સાવદથી નિવૃત્તિ કરીને ઇન્દ્રિયો તરફના વલણને છોડી દઈને ઢળે અને મન-વચન-કાયાના વેપારને છોડીને આત્મામાં ઢળે. આહાહા...! 'તે મુનિને સામાયિકવ્રત સ્થાયી છે...' એ મુનિને સામાયિક સાચી છે. સ્થાયી એટલે સત્ય છે. બાકી તો બધી કહેવામાત્ર સામાયિક કરી છે. આ ગૃહસ્થ લોકો સામાયિક કરે છે ને? સવારમાં ઊઠીને બે ઘડી સામાયિક કરી. જમો અરિહંતાણં કરીને કાંઈ ગણી, ન ગણી બે ઘડી કાઢે તો થઈ ગઈ સામાયિક. પથરણું પાથરીને. સામાયિક તો... બાપુ! આકરી વાત છે.

સાવદપણથી નિવૃત્તિ, ઇન્દ્રિયોના વિષયથી નિવૃત્તિ અને મન-વચન-કાયાના યોગથી નિવૃત્તિ. આહાહા...! ગાથા એકમાં કહે છે. એને સામાયિક સ્થાયી કહેવામાં આવી. આહાહા...! એ બધી બાહ્ય વસ્તુ છે. અને બાહ્ય વસ્તુને પોતાની માનવી એ તો બહિર્આત્મા છે. સાવદને, પાંચ ઇન્દ્રિયોને, એના વિષયને, મન-વચન-કાયાને મારા માનવા એ બહિર્વસ્તુ છે. માટે

બહિરૂઆત્મા છે. બહિરૂવસ્તુને પોતાની માનવી એટલે બહિરૂઆત્મા એટલે મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...! એને સામાયિક હોતી નથી. સાવધયોગથી, ઇન્દ્રિયોના વિષયથી, મન-વચન-કાયા એ ત્રણેથી તદ્દન નિવૃત્તિ થઈ અંદરમાં એકલો એ આત્મા. એકલો ધ્યાનમાં આત્મા... આહાહા...! જ્યાં એકલી આત્માની સમતા, આનંદનું સમતાનું વેદન, જેમાં સાવધ આદિ કાંઈ અસર નથી. એવી દશાને સામાયિકવ્રત કહેવામાં આવે છે. આહાહા...!

આ સામાયિક તો ઘણાએ કરી હશે. સામાયિક કરે વાડાના નામે. અમે તો ૧૦ વર્ષની ઉંમરથી કરતા. ૧૦ વર્ષની ઉંમરથી. આ તો ૮૧ થયા. ૮૦ વર્ષ પહેલાથી કરતા. જૈનશાળા ભણી સામાયિક કરો. આહાહા...! એ સામાયિક નહિ. આહાહા...! જેમાં સમતા એટલે વીતરાગભાવનો લાભ થાય, સાવધયોગ, મન-વચન-કાયા અને ઇન્દ્રિયોનો વ્યાપાર એ તો વિકારી ભાવ કલેશ છે. આહાહા...! એ ચાહે તો શુભભાવ હોય તોપણ કલેશ છે. શુભભાવ એ કલેશ છે. એનાથી નિવૃત્તિ થઈને પોતાના આત્મામાં લીન થવું એનું નામ સામાયિક કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! હજી સામાયિક કોને કહેવી એ બધું સાંભળ્યું ન હોય, નિર્ણય કર્યો ન હોય. જઈને પથરણું પાથરીને બેસે.

મુમુક્ષુ :- સંભળાવનાર જ નથી, ક્યાં જાવું?

ઉત્તર :- બધો ફેરફાર બહુ થઈ ગયો. ઘણો ફેરફાર. આહાહા...! 'હિરાજીમહારાજ' અમારા સંપ્રદાયના ગુરુ હતા બિચારા. બસ, એ માને કે આ અમારા પંચમહાવ્રત છે. અમે આ નિર્દોષ આહાર લઈએ, વિહાર કરીએ, શાસ્ત્ર પ્રરૂપણા કરીએ. આપણે મુનિ નહિ હોઈએ તો મુનિ કોણ હશે? એમ કહેતા હતા. 'મુળચંદ્રજી'. ... 'મુળચંદ્રજી' જોડે હતા એમ કહેતા, કે આપણે મુનિ નહિ હોઈએ તો અત્યારે મુનિ કોણ છે? આપણે એમ કે સાવધ લેતા નથી, નિર્દોષ આહાર લઈએ છીએ. આહાહા...! બહારની ક્રિયામાં માની બેઠા, બસ.

અહીં તો કહે છે, 'પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત કાય-વચન-મનના વ્યાપાર...' શુભભાવ પણ મનનો વેપાર. આહાહા...! શુભ હું સામાયિક કરું, એવો જે શુભરાગ એ પણ સામાયિક નહિ. આહાહા...! શુભરાગથી ખસી અંતરમાં વીતરાગભાવ તરફ વલણ જાય ત્યારે વીતરાગી સમતા પર્યાય પ્રગટે ત્યારે એને સામાયિક કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! 'પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત કાય-વચન-મનના વ્યાપારના અભાવને લીધે ત્રિગુપ્તિ...' મન-વચન-કાયા ત્રણથી ગુપ્તિ 'અને સ્પર્શન, રસન, દ્રાણ, ચક્ષુ ને શ્રોત્ર નામની પાંચ ઇન્દ્રિયો દ્વારા તે તે ઇન્દ્રિયને યોગ્ય વિષયના ગ્રહણનો અભાવ...' સાંભળવાનો પણ અભાવ, બોલવાનો પણ અભાવ. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- અંતરમાં જવામાં સદ્ભાવ.

ઉત્તર :- અંદરમાં જવાને માટે તૈયારી. ભગવાન બિરાજે છે. અતીન્દ્રિય આનંદ અને અતીન્દ્રિય શાંતિ (છે) ત્યાં જાવું. અહીંથી બધાથી નિવર્તવું તેને સામાયિક કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! એ ન હોય તો આવી સામાયિક પણ સાધન કરતા કરતા થશે ને? આ

સામાયિક સાધન કરશે તો કો'ક દિ' સાચી થાશે. એમ છે નહિ. એવી બહારની સામાયિક અનંતવાર કરી. આહાહા..!

‘પાંચ ઇન્દ્રિયો દ્વારા તે તે ઇન્દ્રિયને યોગ્ય વિષયના ગ્રહણનો અભાવ...’ પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયનું-સ્પર્શનું ગ્રહણ કરવું, સ્પર્શનું ગ્રહણ કરવું, રૂપનું ગ્રહણ કરવું, ગંધનું, રસનું અને સ્પર્શનું ગ્રહણ કરવાનો અભાવ. આહાહા..! પાંચેય ઇન્દ્રિયના વિષયો રોકાય જાય ત્યારે પોતાના સ્વરૂપમાં અંદરમાં લીન થાય તેને અહીંયા સામાયિક કહે છે. આહાહા..! ‘વિષયના ગ્રહણનો અભાવ હોવાથી બંધ કરેલી ઇન્દ્રિયોવાળો છે,...’ ઇન્દ્રિયનો વેપાર તો બંધ કરી દીધો. ઇન્દ્રિય વેપાર જ બંધ કર્યો. આહાહા..! પાંચે ઇન્દ્રિય, મન-વચન-કાયા, સાવધથી તો નિવૃત્તિ એ તો ઠીક, પણ પાંચ ઇન્દ્રિય, મન-વચન-કાયા ત્રણથી નિવૃત્તિ. એ આઠથી નિવૃત્તિ ‘બંધ કરેલી ઇન્દ્રિયોવાળો...’ એનો વેપાર અંદર સાંભળવાનો, જોવાનો, કહેવાનો બધો બંધ કર્યો. આહાહા..! ‘બંધ કરેલી ઇન્દ્રિયોવાળો છે,...’ પાંચે ઇન્દ્રિયના ‘વિષયના ગ્રહણનો અભાવ હોવાથી બંધ કરેલી ઇન્દ્રિયોવાળો છે,...’ આહાહા..! ‘તે મહામુમુક્ષુ પરમવીતરાગસંયમીને...’ એ મહામુમુક્ષુ મોક્ષના અભિલાષી ‘પરમવીતરાગસંયમીને ખરેખર સામાયિકવ્રત શાશ્વત-સ્થાયી છે.’ એની સામાયિક સાચી છે. સત્ય સામાયિક છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- આ તો મુનિને લાયક સામાયિકની વાત છે.

ઉત્તર :- મુનિને સામાયિક અને ગૃહસ્થને સામાયિક હોય. આ તો વિશેષ પરમવીતરાગ છે. એમ છે ને? જુઓને! કીધું ને પરમવીતરાગસંયમી. પણ નીચે છે એ પરમવીતરાગસંયમી નથી પણ અલ્પ વીતરાગસંયમી છે. ચોથામાં પણ હોય. મુનિની વાત મુખ્યતાથી કરે છે. પરમવીતરાગ એમ લીધું અને મહામુમુક્ષુ લીધું. સાધારણ મુમુક્ષુ નહિ.

‘મહામુમુક્ષુ પરમવીતરાગસંયમીને ખરેખર સામાયિકવ્રત શાશ્વત-સ્થાયી છે.’ આહાહા..! એ સામાયિકનો અર્થ, જેને સમ્યગ્દર્શન થાય છે, સ્વરૂપ તરફના વલણથી પર આખું જગત, વિકલ્પથી આખું જગત એનાથી ભિન્ન પોતાની ચીજનો અનુભવ થાય ત્યારે એને સમક્રિતરૂપી સામાયિક થાય છે. સમક્રિત સામાયિક, જ્ઞાન સામાયિક અને ચારિત્ર. આ સમક્રિત સામાયિક છે. આહાહા..! એમાં જ્ઞાન કરીને સ્થિર થાય એ જ્ઞાન સામાયિક અને રાગરહિત થઈને સ્થિર થવું ચારિત્ર સામાયિક છે. આહાહા..! અજાણ્યા માણસને આવું આકરું લાગે. નવા માણસને (એમ થાય) તો પછી અમે આ બધું કરીએ.. સામાયિક, પોષા, પરિક્કમણા (એ કંઈ નહિ?). બધી ધૂળ છે.

મુમુક્ષુ :- એ પણ સામાયિક ક્યાં છે? પોષો ક્યાં છે?

ઉત્તર :- હતી કે દિ' સામાયિક? પોષા-પરિક્કમણા હતા કે દિ'? હજી સમ્યક્ ચીજ શું છે? અંતર ચીજ શું છે? એ અંતર ચીજમાં અંતર જવું, અંતર ચીજમાં અંતર જવું, એમાં સ્થિર રહેવું એનું નામ સામાયિક છે. આહાહા..!

‘[હવે આ ૧૨૫મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :]

શ્લોક-૨૦૩

(મંદાક્રાંતા)

इत्थं मुक्त्वा भवभयकरं सर्वसावद्यराशिं
नीत्वा नाशं विकृतिमनिशं कायवाङ्मानसानाम्।
अन्तःशुद्धया परमकलया साकमात्मानमेकं
बुद्ध्वा जन्तुः स्थिरशममयं शुद्धशीलं प्रयाति ॥२०३॥

[શ્લોકાર્થ :-] આ રીતે ભવભયના કરનારા સમસ્ત સાવદસમૂહને છોડીને, કાય-વચન-મનની વિકૃતિને નિરંતર નાશ પમાડીને, અંતરંગ શુદ્ધિથી પરમ કળા સહિત (પરમ જ્ઞાનકળા સહિત) એક આત્માને જાણીને જીવ સ્થિરશમમય શુદ્ધ શીલને પ્રાપ્ત કરે છે (અર્થાત્ શાશ્વત સમતામય શુદ્ધ ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરે છે). ૨૦૩.

શ્લોક-૨૦૩ ઉપર પ્રવચન

इत्थं मुक्त्वा भवभयकरं सर्वसावद्यराशिं
नीत्वा नाशं विकृतिमनिशं कायवाङ्मानसानाम्।
अन्तःशुद्धया परमकलया साकमात्मानमेकं
बुद्ध्वा जन्तुः स्थिरशममयं शुद्धशीलं प्रयाति ॥२०३॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! ‘આ રીતે ભવભયના કરનારા...’ આહાહા...! જે સાવદપણું છે, ઇન્દ્રિયનો વિષય અને હિંસા અને પાંચ ઇન્દ્રિયનો વિષય અને મન-વચન-કાયાનું પ્રવર્તન એ ભવભયનું કારણ છે. એ ભવનું કારણ છે. આહાહા...! ‘આ રીતે ભવભયના કરનારા સમસ્ત સાવદસમૂહને છોડીને,...’ આહાહા...! એકેન્દ્રિયને મારવું એ સાવદપણું ભવભયનું કારણ છે. આહાહા...! એનાથી ભવ થશે. ક્યાં જશે? આહાહા...! દેહ છૂટી જશે. આત્મસત્તા તો શાશ્વત છે તો બીજા ભવમાં ચાલ્યો જશે. પછી આ ભવ ક્યારે મળશે? જેણે સાવદ અને ઇન્દ્રિયના વિષયોમાં લીનતા કરી છે અને મન-વચન-કાયાની પ્રવૃત્તિમાં પોતાપણું માન્યું છે એ આત્મા તો ભવભ્રમણ રખડશે. આહાહા...! ભવભયકરણ. ભવનો જેને ભય અંદર હોય છે. અરે...! દેહ છૂટીને જઈશ ક્યાં? દેહની સ્થિતિ પૂરી થવા આવી. ૫૦-૬૦-૭૦ થાય

એને તો એટલા કાઢવાના હોય નહિ. ૫૦-૬૦ થયા હોય એને ૫૦-૬૦ કાઢવાના હોય? આહાહા...! આ તો ૯૧ થયા. ૯૧ તો શું હવે દસેય કાઢવાના નથી. આહાહા...!

કહે છે, 'ભવભયના કરનારા...' ભવિષ્યમાં ક્યાં ભવ થશે? આત્માનો ધર્મ ન કર્યો, આત્માનું જ્ઞાન ન કર્યું, આત્મા જેવી ચીજ છે એની સન્મુખ ન થયો, તો ક્યાં ભવ થાશે? આહાહા...! એ ભવના ભયના ડરનારા 'સમસ્ત સાવદસમૂહને છોડીને...' આહાહા...! દુનિયાના દેખાવ માટે નહિ. ભવભયના ડરને માટે સાવદનો ત્યાગ એમ કહે છે. દુનિયા માને કે મેં આમ સામાયિક કરીને બેસીએ છીએ ને પોષા કર્યા. દુનિયા માને એ નહિ. એના અંતરમાં ભવના ભયનો ત્રાસ (હોય). આહાહા...! દેહની સ્થિતિ પૂરી થઈ જશે. આત્મા તો અનાદિઅનંત છે. તો ક્યાં જશે? આહાહા...! અહીંથી છૂટ્યો એવો બીજા ભવમાં તરત.. આહાહા...!

ભવના ભય કરનારા જીવને ક્યાં ભવ થશે? એવો ભય છે. એ આત્મામાં આવે છે. આહાહા...! આત્મામાં ભવ અને ભવનો ભાવ, બેયનો અભાવ છે. આત્મામાં ભવ અને ભવનો ભાવ, બેયનો અભાવ છે. આહાહા...! આવી વાતું છે. ભગવાનઆત્મામાં ભવ પણ નથી, પુણ્ય-પાપ પણ નહિ, ભવ પણ નહિ. ભવનું કારણ પુણ્ય-પાપ એ પણ નહિ. એ તો જ્ઞાયકમૂર્તિ, ચૈતન્યમૂર્તિ પ્રભુ છે. આહાહા...! એમાં પર તરફના વિષય અને સાવદાયોગ અને મન-વચન-કાયા ત્રણેથી હટીને... આહાહા...! 'કાયા-વચન-મનની વિકૃતિને નિરંતર નાશ પમાડીને,...' જુઓ! અહીં તો શુભભાવને વિકૃતિ કીધી. કાયાનો શુભભાવ, વચન અને મનથી શુભભાવ એ વિકૃતિ છે. આહાહા...! એને 'નિરંતર નાશ પમાડીને,...' નિરંતર એટલે ક્ષણિક શુભભાવ આવ્યો એટલે જાણે કાયમ રહેશે. શુભભાવ નાશ (પામશે). મારી ચીજ અંદર ભિન્ન છે. આહાહા...! આકરી વાત છે.

'નિરંતર નાશ પમાડીને, અંતરંગ શુદ્ધિથી પરમ કળા સહિત...' આહાહા...! અંતર શુદ્ધિથી પરમ જ્ઞાનકળા. આહાહા...! 'જ્ઞાનકળા સબ જાગી.' આહાહા...! મન-વચન-કાયાની ક્રિયા, સાવદ ક્રિયા અને ઇન્દ્રિયના વિષય એ તો બધી અજ્ઞાન ક્રિયા છે. અજ્ઞાન એટલે એમાં કાંઈ જ્ઞાન નથી. એ તો જડ છે. આહાહા...! આ જ્ઞાનકળા અંદર છે. 'પરમ કળા સહિત (પરમ જ્ઞાનકળા સહિત) એક આત્માને જાણીને...' ગુણ-ગુણીનો ભેદ પણ નહિ. એક આત્મા. આહાહા...! પૂર્ણાનંદનો નાથ એક સ્વરૂપ આત્મા. સાવદ, ઇન્દ્રિયના વિષય એ અણીન્દ્રિય, સાવદથી નિર્દોષ, મન-વચન-કાયાના યોગથી રહિત એવી જે આત્માની જ્ઞાનકળા. આહાહા...! જ્ઞાનકળા દ્વારા 'એક આત્માને જાણીને...' શું કહ્યું?

'(પરમ જ્ઞાનકળા સહિત) એક આત્માને જાણીને...' રાગથી નહિ જણાય, ભેદથી નહિ જણાય. જ્ઞાનકળા (સહિત) 'એક આત્માને...' એક આત્માને. આહાહા...! અભેદ આત્માને જાણીને. આહાહા...! જ્ઞાનકળા વડે એક અભેદ આત્માને જાણીને... આહાહા...! જે સ્થિર સમભાવ. 'સ્થિરશમમય શુદ્ધ શીલને પ્રાપ્ત કરે છે...' સ્થિરશમમય શુદ્ધ. શીલ સ્વભાવ,

શુદ્ધ સ્વભાવ ‘પ્રાપ્ત કરે છે...’ આહાહા...! શુદ્ધ સ્વભાવ પ્રાપ્ત કરે છે એ સામાયિક છે. આહાહા...! અહીં તો પડિમા લઈને ઘણા બેઠા હોય. સાત-આઠ પડિમા, આઠ પડિમા ને અગિયાર પડિમા. આહાહા...!

ઘણા વર્ષ પહેલા અહીં એક પડિમાધારી આવ્યો હતો. કહે, આઠ પડિમા છે પણ હજી લોકો આદર કરતા નથી. અગિયાર પડિમા લેવી પડશે ત્યારે લોકો આદર કરશે. આમ કહેતો હતો. ચોખ્ખું કહેતો હતો. અહીં જાવું હતું ને ભાઈને. ‘ચુનીભાઈ’ને ત્યાં. કોણે કહ્યું? ‘ચુનીભાઈ’ને ત્યાં જાવું છે. ‘ચુનીભાઈ’નું ઘર અહીં છે ને? ‘મૂળશંકર’નો ભાઈ. ત્યાં આહાર કરવા જાવું છે. હું પણ ત્યાં જવાનો. એ એમ કહેતો, કે આઠ પડિમા લીધી પણ લોકો આદર કરતા નથી. અગિયાર પડિમા લેશું ત્યારે આદર કરશે. આહાહા...! અરે...રે...! આદર કોણ કરે? શેનો આદર? ભાઈ! તારે બીજા પાસે આદર કરાવવો છે? એ તો બહિરાત્મબુદ્ધિ થઈ. આહાહા...! આત્માને બહાર પડવું છે એનો અર્થ બહિરાત્મા છે. અંદરમાં સમાવું નથી પણ બહાર પડવું છે... બહાર પડવું છે કાંઈક. આહાહા...! બહાર પડવું છે એ બહિરાત્મા છે. આહાહા...!

‘એક આત્માને જાણીને...’ જોયું? આત્મા પણ એક, ભેદ નહિ. ગુણ-ગુણી ભેદ નહિ. એવો એક ‘જીવ સ્થિરશમમય શુદ્ધ શીલ...’ શુદ્ધ સ્વભાવને ‘પ્રાપ્ત કરે છે...’ અંદર શુદ્ધ પવિત્ર જે સ્વભાવ છે એને એ પર્યાયમાં પ્રાપ્ત કરે છે એનું નામ સામાયિક છે. આહાહા...! આ સામાયિક અપ્રચલિત છે. ચારે કોર બધા... સામાયિક-બામાયિક કરી હશે કે નહિ? કરી છે. આહાહા...!

‘(અર્થાત્ શાશ્વત સમતામય શુદ્ધ ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરે છે).’ આહાહા...! શાશ્વત જે સમતામય પ્રભુ! આહાહા...! એ શુદ્ધ ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરે છે. એમાં રમણતા પ્રાપ્ત કરે છે. શાશ્વત શુદ્ધ સ્વરૂપ ભગવાન, એમાં રમણતા કરે છે એનું નામ સામાયિક છે. આહાહા...! અત્યારે સામાયિકની વ્યાખ્યા તો સાધારણ છે. આ સામાયિક કરી. પથરણું પાથર્યું જામો અરિહંતાણં... ... સાત પાઠ બોલ્યા એટલે સામાયિક થઈ ગઈ. પછી વાંચે કાંઈક કાં વિકથા કરે અને કાં વાંચે. થઈ ગઈ સામાયિક. આહાહા...!

‘તારાયંદભાઈ’ હતા ને? ‘વારિયા, જામનગર’. એ આર્જિકાને, સાધુને સૂત્ર વંચાવતા. પહેલાવહેલા હું (સંવત) ૧૯૮૨ની સાલમાં ગયેલો. મેં પહેલાવહેલા જઈને પહેલાવહેલા કહ્યું, કે મન-વચન-કાયાની ક્રિયા એ શુભભાવ છે, એ બંધનું કારણ છે. એ સામાયિક અને પ્રતિક્રમણ નથી. એ ભડક્યા. ‘તારાયંદભાઈ’ ભડક્યા. કોઈ નહોતું ત્યારે એકલા આવ્યા. મહારાજા! આમ હોય? પણ જુઓને! તમારા પુનાતરનું બનાવેલું ‘જ્ઞાનસાગર’માં શું લખ્યું છે? કે મનની સરળતા, વચનની સરળતા, કાયાની સરળતા અને ઝગડા રહિત એ ચારથી શુભ નામકર્મ બંધાય. ધર્મ નહિ. ૧૯૮૨ની સાલની વાત છે. એ ‘તારાયંદભાઈ’એ બહુ વાંચેલું. સાધુને

વંચાવતા. અને આ વાત જ્યાં આવી ત્યાં ભડક્યા. પણ માણસ નરમ. ઝઘડાળુ કે પ્રકૃતિ એવી નહિ. ખાનગી આવ્યા એકલા. મહારાજ! આમાં આમ આવ્યું પણ એ.. જુઓને! તમારા શાસ્ત્રમાં. અહીંના પુસ્તકમાં. ચાર કારણે તો શુભ, પુણ્ય નામકર્મ બંધાય છે. મનની સરળતા, વચનની સરળતા, કાયાની સરળતા, ઝઘડારહિત, કોઈ સાથે ઝઘડો નહિ. એવી અંદર નિવૃત્તિ એને તો શુભભાવ કહે છે. એને શુભભાવ કહે છે, ધર્મ નહિ, કીધું. પણ નરમ માણસ, કબુલ કર્યું હતું.

મુમુક્ષુ :- ત્યાં શુભયોગને સામાયિક કીધી છે?

ઉત્તર :- શુભયોગ એ સામાયિક. કાલે આ સાધુએ નહોતું કીધું? કે આ શુભયોગ કહેવાય ને? પણ શુભયોગ એટલે શું? રાગ, ઝેર. અમૃતનું જીવન ભગવાનનું. આહાહા..! અમૃતથી ભરેલો ભગવાન, એનાથી વિરુદ્ધનો શુભભાવ એ તો ઝેર છે. આહાહા..! અરે..! કોઈ દિ' સાંભળ્યું નથી. પ્રભુ અમૃતથી ભરેલો છે. પૂર્ણાનંદનો નાથ અમૃતથી ભરેલો, એનાથી વિરુદ્ધનો શુભભાવ-દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પરચખાણ આદિ એ બધું ઝેર છે. આહાહા..! એ ઝેરથી છૂટીને અમૃતજીવનમાં જાય ત્યારે સામાયિક થાય છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

‘સ્થિરશમમય શુદ્ધ શીલ...’ એમ કહ્યું ને? શુભ નથી કહ્યું. શુદ્ધ કીધું છે. ‘શુદ્ધ શીલને પ્રાપ્ત કરે છે...’ એટલે એકલું શરીરનું બ્રહ્મચર્ય એ નહિ. શુદ્ધ શીલ સ્વભાવ. શુદ્ધ અંદર સ્વભાવ ભગવાન શુદ્ધ સ્વભાવ છે તેને ‘પ્રાપ્ત કરે છે (અર્થાત્ શાશ્વત સમતામય શુદ્ધ ચારિત્રને પ્રાપ્ત કરે છે).’ આહાહા..! ભગવાન વીતરાગમૂર્તિ સમતામય વસ્તુ છે એમાં ચારિત્રનો ઘેરો ઘાલીને સ્થિર થાય છે. આહાહા..! ચરવું, સ્વરૂપમાં ચરવું, ચારિત્ર એટલે ચરવું. સ્વરૂપની દૃષ્ટિ થઈને... આહાહા..! ચારિત્ર એટલે સ્વરૂપ દૃષ્ટિમાં આવ્યું, જ્ઞાનમાં જણાયું, એમાં ચરવું, એમાં રમવું એનું નામ ચારિત્ર છે. આહાહા..! આ તો સમકિતની અને મિથ્યાત્વની કાંઈ ખબરેય ન મળે. થઈ ગયા ચારિત્ર અને થઈ ગયા સાધુ. ભાઈ! આકરી વાતું છે, બાપુ! આહાહા..!

ગાથા-૧૨૬

જો સમો સવ્વભૂદેસુ થાવરેસુ તસેસુ વા।

તસ્સ સામાઙ્ગં ઠાઙ્ગ ઇદ કેવલિસાસણે।।૧૨૬।।

યઃ સમઃ સર્વભૂતેષુ સ્થાવરેષુ ત્રસેષુ વા।

તસ્ય સામાયિકં સ્થાયિ ઇતિ કેવલિશાસને।।૧૨૬।।

પરમમાધ્યસ્થ્યમાવાદારુઢસ્થિતસ્ય પરમમુમુક્ષોઃ સ્વરૂપમત્રોક્તમ્।

ય: સહજવૈરાગ્યપ્રાસાદશિખરશિખામણિઃ વિકારકારણનિખિલમોહરાગદ્વેષાભાવાદ્ ભેદકલ્પનાપોઢપરમસમરસીભાવસનાથત્વાત્રસસ્થાવરજીવનિકાયેષુ સમઃ, તસ્ય ય પરમજિનયોગીશ્વરસ્ય સામાયિકાભિધાનવ્રતં સનાતનમિતિ વીતરાગસર્વજ્ઞમાર્ગે સિદ્ધિમિતિ ।

સ્થાવર અને ત્રસ સર્વ ભૂતસમૂહમાં સમભાવ છે,
સ્થાયી સામાયિક તેહને ભાખ્યું શ્રી કેવળીશાસને. ૧૨૬.

અન્વયાર્થ :- [ય:] જે [સ્થાવરેષુ] સ્થાવર [વા] કે [ત્રસેષુ] ત્રસ [સર્વભૂતેષુ] સર્વ જીવો પ્રત્યે [સમઃ] સમભાવવાળો છે, [તસ્ય] તેને [સામાયિકં] સામાયિક [સ્થાયી] સ્થાયી છે [ઇતિ કેવલિશાસને] એમ કેવળીના શાસનમાં કહ્યું છે.

ટીકા :- અહીં, પરમ માધ્યસ્થભાવ વગેરેમાં આરૂઢ થઈને રહેલા પરમમુમુક્ષુનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.

જે સહજ વૈરાગ્યરૂપી મહેલના શિખરનો શિખામણિ (અર્થાત્ પરમ સહજવૈરાગ્યવંત મુનિ) વિકારના કારણભૂત સમસ્ત મોહરાગદ્વેષના અભાવને લીધે ભેદકલ્પનાવિમુક્ત પરમ સમરસીભાવ સહિત હોવાથી ત્રસ-સ્થાવર (સમસ્ત) જીવનિકાયો પ્રત્યે સમભાવવાળો છે, તે પરમ જિનયોગીશ્વરને સામાયિક નામનું વ્રત સનાતન (સ્થાયી) છે એમ વીતરાગ સર્વજ્ઞના માર્ગમાં સિદ્ધ છે.

ગાથા-૧૨૬ ઉપર પ્રવચન

૧૨૬-ગાથા. આ ચાલતો.

જો સમો સવ્વભૂદેસુ થાવરેસુ તસેસુ વા ।
તસ્સ સામાઙ્ગં ઠાઙ્ગ ઇદ કેવલિસાસણે ॥૧૨૬॥

આ તો સામાયિકમાં આવે છે.

મુમુક્ષુ :- આપણા પડિકમણામાં આવે છે.

ઉત્તર :- પડિકમણામાં આવે છે. ‘જો સમો સવ્વભૂદેસુ’ બહુ ઊંચી ગાથા છે. એના અર્થ તો કરશે પણ એના આઠ તો કળશ કરશે. એક ગાથાના આઠ કળશ. કારણ કે આ તો પ્રચલિત ગાથા છે.

જો સમો સવ્વભૂદેસુ થાવરેસુ તસેસુ વા ।
તસ્સ સામાઙ્ગં ઠાઙ્ગ ઇદ કેવલિસાસણે ॥૧૨૬॥

નીચે. સ્થાવર અને ત્રસ સર્વ ભૂતસમૂહમાં સમભાવ છે,
સ્થાયી સામાયિક તેહને ભાખ્યું શ્રી કેવળીશાસને. ૧૨૬.

કેવળી શાસન વીતરાગમાર્ગમાં આને સામાયિક કહેવામાં આવે છે. આહાહા..!

ટીકા :- ‘અહીં, પરમ મધ્યસ્થભાવ વગેરેમાં આરૂઢ થઈને...’ મધ્યસ્થ-પુણ્ય-પાપથી રહિત મધ્યસ્થ. એકલો વીતરાગી ભાવ અંદર ભર્યો છે એમાં આરૂઢ થવું. આહાહા..! ‘મધ્યસ્થભાવ વગેરેમાં આરૂઢ થઈને...’ વગેરે એટલે વીતરાગ આદિ ભાવ. અંદર ત્રિકાળી વીતરાગીભાવ, શુદ્ધભાવ, પવિત્રભાવ, નિરાવરણભાવ, નિરાલંબનભાવ એવી જે ત્રિકાળી ચીજ, એમાં આરૂઢ થઈને. આહાહા..! આ તો શેત્રુંજય આરૂઢ કર્યું, ઉપર જરીક ચડ્યા એટલે થઈ ગઈ જાત્રા. સાધુને આપવું. એવું શેત્રુંજય મહાત્મ્યમાં લખ્યું છે. જાત્રા કરીને ઉતરીને સાધુને આપે તો બહુ લાભ થાય. ગમે તેવો સાધુ હોય. આહાહા..! સાધુ હતો કે દિ’?

મુમુક્ષુ :- સાધુને લાભ દેવા માટે થઈને...

ઉત્તર :- પણ હતો કે દિ’ સાધુ? શેત્રુંજય લાખ વાર જાને. ઉપર ચડ અને નીચે ઉતર. શુભભાવ થાય કદાચ. નીચે મુનિ હોય એ મુનિ પણ સાચા છે કે દિ’? આહાહા..! બહુ આકરું કામ છે. આહાહા..!

મુનિ તો અંદર અને બાહ્ય નગ્ન હોય છે. બાહ્યમાં નગ્ન અને અંતરમાં વિકલ્પથી રહિત, નિર્વિકલ્પ આનંદકંઠમાં ઝુલનારા, અતીન્દ્રિય આનંદના સ્વાદમાં આરૂઢ થયા છે. આહાહા..! એને મુનિ કહે છે. કોઈ પંચમહાવ્રત કે ક્રિયા કરે કે નગ્ન થઈ જાય માટે મુનિપણું છે, એમ છે નહિ. બહુ આકરું કામ, ભાઈ! અહીં ‘પરમ મધ્યસ્થભાવ...’ જોયું? મધ્યસ્થ. એકલો વીતરાગભાવ. ભગવાનઆત્મા એકલો અનાકુળ આનંદમય ભાવ. પ્રભુઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદના પૂરરૂપ ભાવ, એમાં ‘આરૂઢ થઈને...’ આહાહા..! ‘રહેલા પરમમુમુક્ષુનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.’ એ પરમમુમુક્ષુનું સ્વરૂપ આ ગાથામાં કહ્યું છે. જઘન્ય મુમુક્ષુ હોય એ નહિ. પરમમુમુક્ષુની વાત (કરે છે). મુનિ છે ને તો મુનિની વાત કરે છે. આહાહા..!

‘અહીં, પરમ મધ્યસ્થભાવ વગેરેમાં...’ શુદ્ધ ભાવમાં શુદ્ધ ઉપયોગરૂપ થઈને. આહાહા..! શુભ-અશુભભાવ એ અશુદ્ધઉપયોગ છે. એ અશુદ્ધ ભાવને છોડીને શુદ્ધ સ્વરૂપમાં આરૂઢ થઈને. આહાહા..! ભગવાનઆત્મા ત્રિકાળી શુદ્ધ પવિત્ર પિંડ છે, પવિત્ર મૂર્તિ છે. એ પવિત્રમાં આરૂઢ થઈને... આહાહા..! ‘રહેલા...’ આરૂઢ થઈને એમાં સ્થિત ‘પરમમુમુક્ષુનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.’ આમાં પરમમુમુક્ષુનું સ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે. તેથી એક ગાથાના આઠ તો કળશ છે. આહાહા..!

‘જે સહજ વૈરાગ્યરૂપી...’ શું કહે છે? આત્મા સિવાય બહારની બધી ચીજમાં તો ઉદાસ છે. આત્મા સિવાય વિકલ્પથી માંડીને બધી ચીજમાં જેને ઉદાસભાવ છે. કેમકે એ મારી ચીજ નથી. મારી ચીજ નથી એમાં ઉદાસભાવ છે. આહાહા..! ‘સહજ વૈરાગ્યરૂપી મહેલના શિખરનો...’ સહજ વૈરાગ્ય. આત્મા સિવાય કોઈ ચીજ પ્રત્યે પ્રેમ નથી. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- વૈરાગ્ય મહેલ કહેવાય કાંઈ?

ઉત્તર :- સમ્યગ્દષ્ટિને વૈરાગ્ય કહેવાય.

મુમુક્ષુ :- રાજાનો મહેલ કહેવાય.

ઉત્તર :- આ મહેલ અંદર. શું કહ્યું?

‘વૈરાગ્યરૂપી મહેલના શિખરનો શિખામણિ...’ એવા વૈરાગ્યનું... આહાહા...! વૈરાગ્યમાં ઝૂલતો ઝૂલતો આત્મા. પર તરફથી બિલકુલ ઉદાસ છે. આત્મા સિવાય પર તરફથી બિલકુલ ઉદાસ અને અંતરમાં વૈરાગ્યમાં આરૂઢ. આહાહા...! ‘શિખરનો શિખામણિ...’ આહાહા...! એક તો સ્વભાવિક વૈરાગ્ય. સ્વભાવિક વૈરાગ્ય એને કહીએ, કે પુણ્ય અને પાપના ભાવથી વિરક્ત એનું નામ વૈરાગ્ય કહીએ. દયા, દાનના ભાવમાં રક્ત એને અવૈરાગ્ય કહીએ. એ રાગ છે. આહાહા...! દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામમાં ઉદાસ છે એને વૈરાગ્ય કહીએ. એમાં પ્રેમ છે એને અવૈરાગ્ય કહીએ. વૈરાગ્ય છે નહિ. આહાહા...! આવી વાત છે.

સ્વભાવિક વૈરાગ્ય. અંતર આત્મામાં અંદર બેઠક કરવાથી... આહાહા...! ઉદાસીન. પરથી આસન છોડીને જેણે આત્માના આનંદમાં આસન લગાવ્યું. ઉદાસીન. આહાહા...! ઉદાસીન. એવો વૈરાગ્ય સહજ સ્વભાવિક. હઠથી નહિ. સહજ વૈરાગ્ય. આહાહા...! દુનિયાની ચીજના અનિત્યતાના ભાવને દેખી, સહજ વૈરાગ્ય આવે એને અહીંયા વૈરાગ્યનો મહેલ કહ્યો. એનું શિખર એટલે વિશેષ વૈરાગ્ય. એનો શિખામણિ. આહાહા...! વૈરાગ્યની ધૂન લાગી છે, કહે છે. આહાહા...!

‘(અર્થાત્ પરમ સહજવૈરાગ્યવંત મુનિ) વિકારના કારણભૂત...’ આહાહા...! ‘સમસ્ત મોહરાગદ્વેષના અભાવને લીધે...’ વિકારના કારણભૂત સમસ્ત મોહ-રાગ-દ્વેષ. શુભ-અશુભભાવ, મોહ, રાગ અને શુભ-અશુભ ભાવના ‘અભાવને લીધે ભેદકલ્પનાવિમુક્ત...’ ભેદની કલ્પનાથી પણ મુક્ત. આહાહા...! આત્મા આનંદ છે એવો પણ ભેદ, એ ભેદની કલ્પના પણ રાગ છે. આહાહા...! ભગવાન ગુણી છે અને ગુણવાન છે એવો વિચાર પણ રાગ છે. આહાહા...! છે? ‘ભેદકલ્પનાવિમુક્ત...’ ‘મોહરાગદ્વેષના અભાવને લીધે ભેદકલ્પનાવિમુક્ત...’ એને ભેદકલ્પના છે જ નહિ. આહાહા...! આ સામાયિક.

‘પરમ સમરસીભાવ સહિત...’ પરમ વીતરાગભાવ સહિત. અસ્તિ લીધી. અને વૈરાગ્ય ત્યાં પરથી ઉદાસ હતું. અહીં ‘પરમ સમરસીભાવ સહિત...’ શુદ્ધોપયોગમાં પરમસમરસીભાવ આવ્યો. પરમ સમતાભાવ, વીતરાગભાવ, અનાકુળભાવ, આનંદભાવ, સમતાભાવ આવ્યો. આહાહા...! ‘સહિત હોવાથી...’ એવા પરમસમરસીભાવ સહિત હોવાથી ‘ત્રસ-સ્થાવર (સમસ્ત) જીવનિકાય પ્રત્યે સમભાવવાળો છે,...’ આહાહા...! એકેન્દ્રિયનો, નિગોદના જીવ પ્રત્યે પણ એને મારવાનું વલણ નહિ. ઉદાસ... ઉદાસ... આહાહા...! ‘જીવનિકાયો પ્રત્યે સમભાવવાળો છે,...’ એટલે એ તરફનું લક્ષ જ નથી. આત્માના વીતરાગસ્વભાવ સન્મુખ છે, પરથી તો સમભાવ છે. આહાહા...!

‘તે પરમ જિનયોગીશ્વરને...’ અહીં તો ઉત્કૃષ્ટથી વાત લીધી છે ને? ‘તે પરમ જિનયોગીશ્વરને સામાયિક નામનું વ્રત સનાતન (સ્થાયી) છે...’ તેને સ્થાયી સામાયિક છે. ‘જીવનિકાયો પ્રત્યે સમભાવવાળો છે,...’ આહાહા...! કોઈ દુશ્મન નથી, કોઈ વેરી નથી. બધા જીવો પ્રત્યે એકરૂપ ભાવ છે. એકરૂપ ભાવ છે. આ માતા-પિતા કે છોકરા અનુકૂળ છે અને આ પ્રતિકૂળ છે એવા બધા વિકલ્પ છૂટી ગયા. આહાહા...! અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળનો વિકલ્પ છૂટીને પરમ વીતરાગ સર્વજ્ઞના માર્ગમાં સ્થિત છે. એ વ્રત સનાતન છે. ‘એમ વીતરાગ સર્વજ્ઞના માર્ગમાં સિદ્ધ છે.’ આવી સામાયિક સર્વજ્ઞ વીતરાગના માર્ગમાં છે. બીજે આવી સામાયિક હોતી નથી. અન્ય માર્ગમાં ક્યાંય સામાયિક-જ્ઞામાયિક હોતી નથી. આહાહા...! ‘કબીર’ વૈરાગ્યની વાતું કરે, જનકવિદેહીની વાતું કરે.

મુમુક્ષુ :- આત્મા વગરનો વૈરાગ્ય આવ્યો ને?

ઉત્તર :- એ ખોટું. આ તો અંતરનો વૈરાગ્ય છે. એ તો જનકવિદેહીની વાતું કરે છે. પણ પોતાને અંદર સમ્યગ્દર્શન ક્યાં છે? આહાહા...! આકરી વાત છે, પ્રભુ!

અંતરમાં ચૈતન્યચમત્કાર વસ્તુ પડી છે. ચૈતન્યચમત્કાર જે એક સમયમાં ત્રણકાળ, ત્રણલોકને દેખે એવી ચીજ પડી છે. એ ચીજનું મહાત્મ્ય કરીને પરચીજમાંથી મહાત્મ્ય ઉઠાવીને... આહાહા...! ચાહે તો દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર હોય, એમાંથી પણ મહાત્મ્ય ઉઠાવીને અંદર સ્વભાવના મહાત્મ્યમાં ઠરે. આહાહા...!

‘પરમ જિનયોગીશ્વરને સામાયિક નામનું વ્રત સનાતન (સ્થાયી) છે...’ આહાહા...! અનાદિ જે વીતરાગે કહ્યું એ સામાયિક છે. ‘એમ વીતરાગ સર્વજ્ઞના માર્ગમાં સિદ્ધ છે.’ એવી સામાયિક સર્વજ્ઞ વીતરાગમાર્ગમાં છે, બીજે ક્યાંય છે નહિ. કોઈ માર્ગમાં વીતરાગ સિવાય ક્યાંય છે નહિ. આહાહા...!

‘[હવે આ ૧૨૬મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ આઠ શ્લોક કહે છે :]

શ્લોક-૨૦૪

(માલિની)

ત્રસહતિપરિમુક્તં સ્થાવરાણાં વધૈર્વા
પરમજિનમુનીનાં ચિત્તમુચ્ચૈરજસ્રમ્ ।
અપિ ચરમગતં યન્નિર્મલં કર્મમુક્ત્યૈ
તદહમભિનમાનિ સ્તૌમિ સંભાવયામિ ॥૨૦૪॥

[શ્લોકાર્થ :-] પરમ જિનમુનિઓનું જે ચિત્ત (ચૈતન્યપરિણમન) નિરંતર ત્રસ જીવોના ઘાતથી તેમ જ સ્થાવર જીવોના વધથી અત્યંત વિમુક્ત છે, વળી જે (ચિત્ત) અંતિમ અવસ્થાને પામેલું અને નિર્મળ છે, તેને હું કર્મથી મુક્ત થવાને અર્થે નમું છું, સ્તવું છું, સમ્યક્ પ્રકારે ભાવું છું. ૨૦૪.

શ્લોક-૨૦૪ ઉપર પ્રવચન

આહાહા...! છે પછી, હોં! ગાથાઓ છે.

ત્રસહતિપરિમુક્તં સ્થાવરાણાં વધૈર્વા
પરમજિનમુનીનાં ચિત્તમુચ્ચૈરજસ્રમ્ ।
અપિ ચરમગતં યન્નિર્મલં કર્મમુક્ત્યૈ
તદહમભિનમાનિ સ્તૌમિ સંભાવયામિ ॥૨૦૪॥

આહાહા...! મુનિરાજ પોતે કહે છે હવે.

શ્લોકાર્થ :- ‘પરમ જિનમુનિઓનું જે ચિત્ત...’ આહાહા...! જેને આત્મઅનુભવ થઈને આત્મામાં જમવટ જામી ગયો છે. ચારિત્રની જમવટ જામી ગઈ છે. આહાહા...! એવા મુનિને ચારિત્ર હોય છે. ‘પરમ જિનમુનિઓનું જે ચિત્ત (ચૈતન્યપરિણમન) નિરંતર ત્રસ જીવોના ઘાતથી તેમ જ સ્થાવર જીવોના વધથી અત્યંત વિમુક્ત છે...’ આહાહા...! ત્રસ અને સ્થાવર જીવ છે. એના વધથી એ વિમુક્ત છે, એના તરફના વલણથી વિમુક્ત છે. આહાહા...! ‘વળી જે (ચિત્ત) અંતિમ અવસ્થાને પામેલું...’ જ્ઞાન. ચિત્ત એટલે જ્ઞાન. એ જ્ઞાન ‘અંતિમ અવસ્થાને પામેલું અને નિર્મળ છે...’ આહાહા...! ‘તેને...’ મુનિરાજ પોતે કહે છે, જેનું જ્ઞાન ઉત્કૃષ્ટ નિર્મળ થયું અને પરથી હટી ગયું ‘તેને હું કર્મથી મુક્ત થવાને અર્થે...’ હું કર્મથી મુક્ત થવાને અર્થે ‘નમું છું...’ લ્યો!

મુમુક્ષુ :- .... નમન કરે તો કર્મથી મુક્ત થાય.

ઉત્તર :- એ તો નિમિત્તથી કથન છે. અહીં કોઈ કહે કે એના કર્મથી મુક્ત થવાનો હેતુ નમન કરવું એ છે. નમન કરવું એ તો શુભભાવ છે. પણ મારી ભાવના અંતરમાં નમન કરવાની છે. અંતરમાં વલણની ભાવના છે. વિકલ્પ આવે એનો મને આદર નથી. આહાહા...! બહુ આકરી વાતું. જૈનધર્મને અત્યારે અજૈન તરીકે કરી નાખ્યો. રાગ, પુણ્ય, વિકલ્પ બધું એમાં અજૈનપણું અને એ અજૈન જૈન છે. નામ ધરાવે છે. આહાહા...!

અહીં તો પ્રભુ મુનિ કહે છે, ‘હું કર્મથી મુક્ત થવાને અર્થે...’ એટલે કોઈપણ પુણ્યબંધ મને હો અને સ્વર્ગ મળે એમ નહિ. એમ લેવું. ‘હું કર્મથી મુક્ત થવાને અર્થે નમું છું...’ હું તો અંદરમાં નમન કરું છું. સર્વ કર્મથી મુક્ત થવાને અર્થે. આહાહા...! આત્મા આનંદસ્વરૂપમાં

નમન કરું છું. આહાહા...! 'સ્તવું છું...' એનું હું સ્તવન-સ્તુતિ કરું છું અને 'સમ્યક્ પ્રકારે ભાવું છું.' લ્યો! ભાવના કરું છું. સમ્યક્ પ્રકારે શુદ્ધ ચિદાનંદ પ્રભુ, પુણ્ય-પાપના ભાવની ક્રિયાથી રહિત એવો ચૈતન્યપ્રભુ, એને દષ્ટિમાં, જ્ઞાનમાં લઈને એની હું ભાવના કરું છું. એમાં એકાગ્ર રહેવાની ભાવના કરું છું. શુદ્ધ સ્વરૂપ ચૈતન્યમાં એકાગ્ર રહેવાની ભાવના કરું છું. આહાહા...! શુદ્ધ શું અને શુભ શું? એ તો શુભ આવે એ બધો ધર્મ. આહાહા...! અહીં બધું 'સમયસાર'માં વાંચ્યું છે. ... બધા ... ઘણા હોય છે. અહીંના પુસ્તક. એને બીજો નાનો છે ને ભાવસાર? એનો જે કુવો છે એ અહીંનો પ્રેમી. અહીં ઘણીવાર આવે છે. ભાવસાર છે. કચ્છમાં જાય. અહીંના બધા પુસ્તકો આપે છે. વાંચ્યા છે બધા. પણ હજી શુભભાવ... દસ વર્ષની ઉંમર નહિ હોય અને દીક્ષા લીધી. કાંઈ ભાન ન મળે કે આત્મા શું?

મુમુક્ષુ :- દીક્ષા દેનારને ક્યાં ભાન છે?

ઉત્તર :- એને ભાન (નથી). પણ આ તો નાનો છે. કોણ છે? ખબર નથી કે મહાવ્રત કોને કહેવા, સમક્તિ કોને કહેવું. વાણિયા એવા .. છે ને. એને જય નારાયણ કરે. એવી બાહ્ય ક્રિયાકાંડવાળાને વંદન કરે, પગે લાગે તો પોતાનું નભે. આહાહા...!

અહીં તો કહે છે, કે હું તો સમ્યક્ પ્રકારે મારા આત્માને ભાવું છું. મારો આત્મા આનંદસ્વરૂપ છે એની હું ભાવના કરું છું. બીજાની ભાવના મને છે નહિ. એનું નામ સામાયિક છે. વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)